

ALICJA KARGULOWA

Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu
Wydział Zamiejscowy w Kłodzku

JAK SPROSTAĆ WYMAGANIOM NEOLIBERALIZMU W PORADNICTWIE?

ABSTRACT. Kargulowa Alicja, *Jak sprostać wymaganiom neoliberalizmu w poradnictwie?* [How Can Counselling Live Up to the Demands of Neoliberalism?]. *Studia Edukacyjne* nr 38, 2016, Poznań 2016, pp. 71-82. Adam Mickiewicz University Press. ISBN 978-83-232-3013-7. ISSN 1233-6688. DOI: 10.14746/se.2016.38.5

The article discusses changes which neoliberal ideologies have triggered in counselling. Meeting the demands of liberalism in counselling is a challenge both to organisation and to people. As far as people are concerned, the argument is driven by such questions as: What is the human being of this system (*homo consultans*) like? What is his world? How does he relate to this world? The questions about counselling as organisation pertain to its objectives and goals. In the industrial era, counselling goals were of paternalistic nature, but in economy-dominated neoliberalism they are certainly different. At a time of neoliberalism, the counsellor faces the following dilemmas: How to gain the client? How to satisfy the client? How to reconcile ethical demands inscribed in the counselling mission with the economic preoccupations of neo-positivist ideologies? In response, three kinds of counselling emerge. Rehabilitative counselling is organised for people severely damaged by adversity. Existential counselling is organised for people whose biographical trajectory is disturbed by temporary problems. Career counselling is organised for people who chose their life-paths in the neoliberal realities.

Key words: *homo consultans*, neoliberalism, individual responsibility

Kiedy pytamy o możliwości lub potrzebę sprostania wymaganiom neoliberalizmu w poradnictwie, chodzi najczęściej o sprostanie im zarówno przez ludzi, jak i przez organizacje. Neoliberalizm opiera się bowiem na bardzo skomplikowanych, choć nie zawsze jasnych założeniach i przez nie postrzegani są zarówno ludzie, ich miejsce i rola w społecznym życiu, jak też zadania instytucji, które najczęściej są „wytworem” minionej epoki. W związku z tym nie jest takie oczywiste, czy zadania postawione wcześniej przed

poradnictwem są nadal aktualne, czy sposoby ich realizacji mogą być takie same i czy poradnictwo w okresie neoliberalizmu w ogóle ma rację bytu.

Aby to rozważyć, warto powrócić do pytań, jakie przed laty zadał prof. Kazimierz Sośnicki¹, analizując zmiany w edukacji. Dotyczyły one tego, jaki jest człowiek nowego systemu, co jest jego światem, jakie są relacje tegoż człowieka z tymże światem? Obecnie można odnieść je do zmian w poradnictwie wywołanych ideologią neoliberalizmu. W swojej wypowiedzi będę głównie opierała się na książkach profesor Eugenii Potulickiej, gdyż nie ukrywam, że to one dostarczyły mi wiedzy na temat roli neoliberalizmu w życiu społecznym. Postaram się wykorzystać tę wiedzę do analizy poradnictwa rozumianego jako relacja międzypersonalna, proces życia społecznego i jako organizacja, oraz do analizy sytuacji jego – jak dziś modnie mówimy – interesariuszy – *homo consultans*. Przyznaję, że nie jest to zadanie proste i z pewnością nie wyczerpię tematu.

Jak czytamy w książce *Neoliberalne reformy edukacji w Stanach Zjednoczonych* tej Autorki, neoliberalizm znajduje swoje uzasadnienia w kilku teoriach. Nie zawsze są one ze sobą zgodne, ani wzajemnie powiązane, jednak na tyle nośne, że znalazły swoich licznych zwolenników, żeby nie powiedzieć „wyznawców” i dostarczają argumentów w dyskusjach na temat nie tylko polityki i ekonomii, ale także kultury, edukacji, poradnictwa i pozwalają dać część odpowiedzi na postawione wcześniej pytania.

Zacznę od kwestii podstawowych.

Kim jest człowiek kapitalizmu, a kim człowiek neoliberalizmu?

Aby odpowiedzieć na te pytania, najprościej będzie przeciwstawić sobie obraz ludzi powiązanych z poradnictwem w epoce: młodego kapitalizmu, kiedy powstawało zorganizowane poradnictwo i czasów współczesnych – neoliberalizmu.

Posłużę się tu cytatami.

Zdaniem Ervina Laszlo, który swoją wypowiedź odniósł do minionej epoki: „człowiek jest częstką majestatycznej katedry, której ład i prostotę, mimo zawłości szczegółów budowy, ogarnąć można jednym spojrzeniem”². Natomiast *Homo oeconomicus* to człowiek okresu neoliberalizmu. Kieruje się on chłodną kalkulacją własnych interesów, a w związku z tym dąży do maksymalnej przydatności swego indywidualnego działania, przy minimalizacji jego kosztów. W rezultacie staje się „człowiekiem o trzech obliczach

---

¹ K. Sośnicki, *Kierunki pedagogiczne w początkach XX wieku i ich aspekt polityczny*, [w:] *Podstawy pedagogiki*, red. B. Suchodolski, Warszawa 1960, s. 171-194.

² E. Laszlo, *Systemowy obraz świata*, przekł. U. Niklas, Warszawa 1978 (okładka).

zlewających się w jedno: gorliwego producenta, namiętnego konsumenta i człowieka wybrakowanego³. Człowiek ten

jest zarówno obiektem, adresatem tego ładu, jak i jego aktywnym uczestnikiem, (...) nie tylko jako ktoś, kto nie rozpoznaje stanu rzeczy, ale jako ktoś, kto wręcz nie pragnie rozpoznawać swego statusu, uwodzony, ulegający naciskom, a więc przyjmujący na siebie zamierzenia ideologów doktryny przy własnym udziale, w różnych sytuacjach i układach szczegółowych tworzący sobie tę jakość własnego życia⁴.

To dla niego – jak zauważa Manuel Castells – we współczesnym świecie,

w świecie globalnych przepływów bogactwa, władzy i obrazów poszukiwanie tożsamości, zbiorowej lub indywidualnej, przypisanej lub konstruowanej, staje się fundamentalnym źródłem społecznego sensu⁵.

To on coraz częściej buduje swoje sensy nie wokół tego, co robi, lecz wokół tego, kim jest lub wierzy, że jest. To on dzisiaj jest interesariuszem edukacji, opieki, poradnictwa. To do niego odnosi się zwrot *homo consultans*.

Co jest światem człowieka kapitalizmu? Jest nim społeczeństwo jako zorganizowany system (*majestatyczna katedra* – maszyna lub organizm), w którym każdy ma określone miejsce i wykonuje określone zadania, w celu poprawy jego funkcjonowania dla dobra wspólnego.

A co jest światem człowieka neoliberalizmu? I tutaj znów posłużę się cytatem, tym razem zaczerpniętym z innej książki pani Profesor Potulickiej:

raczej jest kompleksem praktyk, nawet sprzecznych, które są zorganizowane wokół pewnego wyobrażenia rynku jako podstawy uniwersalizacji opartej na rynkowych relacjach społecznych z towarzyszącą im penetracją prawie każdego aspektu naszego życia, jest rodzajem dyskursu, z praktyką utowarowienia, akumulacji kapitału i pomnażania zysków⁶.

Widać stąd, że współcześnie człowiek – jednostka społeczna – przestał być częścią większej całości, do tego podniosłej i majestatycznej (katedry), a stał się uczestnikiem praktyk, czasem nawet w swoich założeniach sprzecznych; uczestnikiem rynkowych relacji społecznych, uczestnikiem specyficznego dyskursu z praktyką utowarowienia, dyskursu podejmowanego w świecie określonym metaforą „market”.

³ E. Potulicka, J. Rutkowiak (red.), *Neoliberalne uwikłania edukacji*, Kraków 2012, s. 10.

⁴ Tamże.

⁵ M. Castells, *Spółczesność sieci*, przekł. Zespół, red. nauk. M. Marody, Warszawa 2008, s. 20-21.

⁶ Ball, za: E. Potulicka, *Neoliberalne reformy edukacji w Stanach Zjednoczonych. Od Ronalda Reagana do Baracka Obamy*, Kraków 2014, s. 9.

Jakie są relacje człowieka ze światem w kapitalizmie? Jest to dążenie do utrzymywania stabilności i ciągłości systemu, poprzez wywiązywanie się z nałożonych zadań, wypełnianie przypisanych ról społecznych, rozwój i doskonalenie swoich umiejętności. Cechuje je wiara w postęp i rozwój nauki, w siłę edukacji.

A w neoliberalizmie? I tu znów wyręczy mnie cytat:

człowiek jest zarówno **obiektem, adresem tego ładu**, jak i jego **aktywnym uczestnikiem**, wprawdzie sterowanym, ale niejako z wewnętrzną koniecznością, nie tylko jako ktoś, **kto nie rozpoznaje stanu rzeczy**, ale jako ktoś, **kto wręcz nie pragnie rozpoznawać** swego statusu, **uwodzony, ulegający naciskom**, a więc **przyjmujący na siebie zamierzenia ideologów doktryny przy własnym udziale** [podkreślenia moje - A.K.].⁷

Przez te ogólne stwierdzenia starałam się bardzo syntetycznie przedstawić kontekst, w jaki wpisuje się współczesne poradnictwo.

Poradnictwo

Metodologia ogólna podpowiada, że w naukach społecznych intencje pełnią funkcję analogiczną do terminów teoretycznych w wyjaśnianiu zdarzeń w przyrodzie. Rozważmy zatem, czym różnią się intencje organizatorów poradnictwa w kapitalizmie i neoliberalizmie. Pozornie różnice między nimi nie są w ogóle widoczne. Można zauważyć bowiem, że ogólna intencja, jaką kierowano się kiedyś i którą kierują się współcześni otwierając poradnię, jest taka sama: **pomóc jednostce - homo consultans odnaleźć się w rzeczywistości społecznej**. Jednakże ważne są szczegóły.

Poradnictwu epoki industrialnej przyświecały cele paternalistyczne, a więc chodziło o to, żeby:

- zdiagnozować przydatność danej jednostki dla dobra społeczeństwa jako całości;
- zapobiegać wzrostowi niezadowolenia społecznego;
- wzmacniać poczucie wspólnoty, współodpowiedzialności, społecznej kontroli.

Aby je zrealizować, doradca musiał rozstrzygnąć dylematy natury technicznej:

- jakie przeprowadzić badania;
- jakie zastosować narzędzia.

---

⁷ E. Potulicka, J. Rutkowiak (red.), *Neoliberalne uwikłania*, s. 10.

Zgoła są odmienne i niejednokrotnie bardzo trudne do pogodzenia cele poradnictwa w neoliberalizmie:

- dbać o zwiększanie ekonomicznej wydajności „kapitału ludzkiego”;
- subtelnie sterować rozwojem i kształtowaniem(się) tożsamości jednostek, a jednocześnie,
- dać ludziom poczucie wolności wyboru stylu życia po zdiagnozowaniu ich „potencjału”;
- rozwijać konkurencję i wspierać wieloraką konsumpcję;
- pośredniczyć i sterować (zarządzać) dawkowaniem dostępnej wiedzy, informacji, psychologicznego wsparcia, poprzez badania diagnostyczne, wskazywanie szkół i zawodów;
- być atrakcyjnym i skutecznym „specjalistą od pomagania” w ocenie swoich klientów.

Przed doradcą neoliberalizmu pojawiają się także dylematy, które były udziałem jego poprzednika, ale też inne aniżeli te, jakie on przeżywał. A przyjmują one formę pytań:

- jak pozyskać klienta;
- jak zadowolić klienta;
- jak pogodzić etyczne wymagania wynikające z misji poradnictwa z ekonomiczną orientacją ideologii neopozytywizmu, przyświecającą organizatorom życia społecznego?

Jak widać, zmienia się ideologia, ale nie tylko, bo i organizacja życia społecznego, która waży na rozwoju sieci zinstytucjonalizowanego poradnictwa, wzmacniając ją lub przyczyniając się do jej osłabienia, a z czasem, być może, likwidacji. W praktyce następuje bowiem przekazywanie wszelkich decyzji organizacyjnych na poziom lokalny, co zwalnia państwo nie tylko z odpowiedzialności za sposób kształcenia jego obywateli, oddając w tej sprawie głos instytucjom i korporacjom danego regionu lub środowiska, ale też z innych obowiązków. Państwo – rezygnując z kontrolowania edukacji, opieki, pomocy socjalnej, czy poradnictwa – wycofuje się z czuwania nad sposobem kreowania kapitału ludzkiego, uwalnia się od odpowiedzialności za dostarczanie niezbędnych dóbr publicznych, w tym z gwarantowania praw własności i bezpieczeństwa publicznego, a tym samym kontrolowania sposobu przestrzegania społecznych norm i zasad dotyczących wsparcia jednostkom słabym. Lokalne władze mogą teraz przedstawić taką ofertę edukacyjną, czy pomocową, która będzie najbardziej korzystna z ich punktu widzenia, a więc swobodnie mogą do tych ofert wpisać lub wypisać z nich pomoc zinstytucjonalizowanego poradnictwa niekomercyjnego.

Postępowanie lokalnych decydentów znajduje umocowanie w teorii transakcji społecznych, która jako cel nadrzędny ludzkiego postępowania

traktuje korzyści osobiste jednostki lub grupy (będącej u władzy). Nie jest to sprawa obojętna dla możliwości i sposobu korzystania z pomocy poradni. Akceptowany rozwój konsumeryzmu, który nie ogranicza się do posiadania i konsumowania wyłącznie dóbr materialnych, ale odnosi się do wielu dziedzin życia, odciska się także na stosunku doradców do swojej misji i na postawie innych osób, wobec doradców. W wyniku swoistego wyścigu w dążeniu do posiadania, pojawia się konkurencja między poszczególnymi dostarczycielami wiedzy, informacji, opieki, porady. Rozpadają się wspólnoty oparte na solidarności i interesie wspólnotowym, a wzrasta rywalizacja w zaspokojeniu interesów własnych. Następuje komercjalizacja usług doradczych, zmniejsza się dostępność poradnictwa publicznego, prowadzonego przez władze administracyjne lub stowarzyszenia, wzrasta natomiast liczba specyficznych „specjalistów od pomagania”: wróżek, uzdrowicieli, „terapeutów”, psychologicznych trenerów⁸. Pewną namiastkę w podtrzymywaniu społecznych więzi i tworzeniu naturalnych grup wsparcia starają się dostarczyć związki tworzone przez wspólnoty wirtualne, jednak ich efemeryczny charakter pokazuje, jak kruche łączą je spoiwa i jak zawodna, a nawet szkodliwa, może być przekazywana przez nie pomoc⁹.

W życiu społecznym, a także w poradnictwie niepostrzeżenie zanika troska o przestrzeganie zasad etycznych, a zwiększa się indywidualne zainteresowanie maksymalizowaniem umiejętności wykorzystania nabywanej wiedzy i manifestacja zdobytego statusu społecznego. Dotyczy to zarówno doradców, jak i osób radzących się. Jest to zgodne ze zdaniem analityków współczesności, którzy podkreślają, że „jednostka została wyzwolona od cech z góry przypisanych, od losu, jakiemu sama zaradzić nie może, a to z kolei wpłynęło na tożsamość”¹⁰. Jak czytamy u Rutkowiak, ten proces, indywidualnego podejścia do własnej tożsamości i odpowiedzialności za siebie przyjął jednak nieoczekiwany kierunek: „najpierw mieć zastąpiło być, a potem przyszło powszechne przechodzenie od mieć do jawić się”¹¹. W przypadku doradców objawia się udziałem w konkurencji na rynku poradniczym, w swoistej walce o klienta (nabywanie różnorodnych specjalizacji, reklama, oprawa wizualna miejsca pracy itp.). W przypadku klientów poradni to nie ukrywane, a wręcz manifestacyjne korzystanie z usług „wła-

⁸ Por. E. Zierkiewicz, A. Ładyżyński (red.), *Centrum i peryferie współczesnego poradnictwa*, Wrocław 2014.

⁹ D. Zielińska-Pękał, *Od pomocy do przemocy w poradnictwie: Dwie narracje*, Studia Poradnicze, 2012, s. 110-125 i 294-309.

¹⁰ M. Flis, *Etyczny wymiar tożsamości kulturowej*, [w:] *Etyczny wymiar tożsamości kulturowej: Studia z antropologii społecznej*, red. M. Flis, Kraków 2004, s. 23; por. też Z. Bauman, *Wieloznaczność nowoczesna – Nowoczesność wieloznaczna*, przekł. J. Bauman, Warszawa 1995.

¹¹ E. Potulicka, J. Rutkowiak (red.), *Neoliberalne uwikłania*, s. 18.

snego" lekarza, „własnego" doradcy podatkowego, „własnego" psychoterapeuty, a zwłaszcza „własnego" doradcy od wizerunku, od *public relations*. Przy ich udziale „przybierając określoną jedynie czasowo ważną tożsamość, jednostki posługują się nią, jak instrumentem w grze ze światem" – pisze Mieczysław Malewski¹².

Wybór doradcy lub danej instytucji poradniczej ma być indywidualną racjonalną decyzją każdego, kto pragnie zwiększyć wyniki swoich dokonań. Każdy bowiem jest odpowiedzialny za siebie i swoje wybory. Podkreślają to znani badacze życia społecznego. Anthony Giddens ostrzega, że

nie istnieją żadni supereksperti, do których można by się zwrócić, szacowanie ryzyka musi uwzględniać ryzyko zwrócenia się do takich a nie innych ekspertów i uznania za wiążące postanowień takiej a nie innej władzy¹³.

Jednocześnie Zygmunt Bauman z goryczą stwierdza, że zaniechanie dokonywania wyboru doradców, ekspertów lub innych osób, które mogłyby okazać się pomocne, jest naganne, świadczy o nieudolności człowieka, jego małej sprawności, jego nieumiejętności zadbania o siebie¹⁴. W filozofii neoliberalizmu – konkludują Potulicka i Rutkowiak

nie idzie więc o to, że jakiś rodzaj zewnętrznie usytuowanej „nie dobrej ekonomii" robi ludziom krzywdę, lecz o fenomen takiego osadzenia człowieka w już rozróżnialnym splocie jego zysków i strat, że zaciera się różnice między nimi, a zyskując pewne walory, nie wiadomo, kiedy i jak człowiek traci siebie, gdyż owe walory zastępują mu jego samego¹⁵.

Niewiele w tej sytuacji może więc zmienić poradnictwo, którego interesariusze żyją w świecie pozostającym pod wpływem tych idei. Wprawdzie współcześnie, w kreowanej przez władze rzeczywistości społecznej nie pomija się całkiem możliwości korzystania z porad, w dokonywaniu życiowych wyborów przez obywateli, jednak zadanie doradców jest z góry określone. Pozytywnie oceniana może być taka pomoc, która sprzyja podejmowaniu decyzji edukacyjnych, zawodowych, czy mówiąc ogólnie życiowych – a dalej powiązanych z nimi działania – przyczyniających się do pomnażania ekonomicznego dobra wspólnego, osiąganego dzięki pomnażaniu osobistego eko-

¹² M. Malewski, *Counselling towards changing patterns of human life*, [w:] *Counsellor – Profession, Passion, Calling?* Vol. II, red. E. Kalinowska, A. Kargulowa, B. Wojtasik, Wrocław 2003, s. 18.

¹³ A. Giddens, *Życie w społeczeństwie posttradycyjnym*, [w:] *Modernizacja refleksyjna. Polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności*, red. U. Beck, A. Giddens, S. Lash, przekł. J. Konieczny, Warszawa 2009, s. 119.

¹⁴ Z. Bauman, *Wieloznaczność nowoczesna*.

¹⁵ E. Potulicka, J. Rutkowiak (red.), *Neoliberalne uwikłania*, s. 10.

onomicznego kapitału ludzi. Inwestowanie ze strony władz w jednostkę, czy to przez rozwój usług edukacyjnych czy doradczych ma o tyle sens – w mniemaniu neoliberalnych organizatorów życia społecznego – o ile przyniesie to wymierne korzyści ekonomiczne.

Oczekiwania te nie zawsze są wyrażane wprost. Zakłada się wręcz, że postępowanie edukatorów czy doradców powinno być tak zorganizowane, aby sprzyjało utrzymywaniu radzących się w przekonaniu, iż wybór pracy, drogi życiowej, tożsamości jest dokonywany przez nich osobiście, jest ich własnym wyborem i wzmacnia przede wszystkim ich własne dobro. Z ideologii neoliberalizmu płynie bowiem dość jednoznaczna wskazówka dla placówek edukacji szczebla elementarnego i poradni szkolnych. Ich zadaniem jest przygotowanie uczniów do wyboru użytecznej i nagradzającej pracy. Neoliberalizm bowiem – jak stwierdza prof. Potulicka

przez kapitał ludzki rozumie po prostu siłę roboczą zatrudnionych: całość ich zdolności intelektualnych, fizycznych, moralnych, społecznych i estetycznych, które muszą wystawić na rynku pracy¹⁶.

Ponieważ każdy jest przedsiębiorcą zarządzającym własnym życiem, to m.in. przez poradnictwo ma być stworzona iluzja, że wybór kierunku kształcenia, miejsca i rodzaju pracy wiąże się z pełną wolnością, należy do osobistych decyzji, a jeśli ktoś jest bezrobotny, to jest sam sobie winien. Przerzuca się całą odpowiedzialność za porażki życiowe na jednostkę, a usprawiedliwia władze lokalne i państwowe w sytuacji, kiedy wystąpią negatywne skutki złej organizacji życia społecznego i rynku pracy.

Pojawiają się zatem kolejne pytania: jak w sytuacji tej znajduje swoje miejsce poradnictwo, by spełniać swoją misję? Czy powinno pielęgnować indywidualizm osób zgłaszających się po poradę, czy konstruować społeczne wspólnoty? Co może zaferować w zdominowanym ekonomicznie społecznym dyskursie?

Można zauważyć, że przy całej złożoności życia, na ogół mówi się o trzech rodzajach poradniczych ofert w swoistym neoliberalnym markecie, jakim jest nasza rzeczywistość. Ofert, które starają się uwzględnić zarówno potrzebę osobistego zaistnienia ludzi, przyczyniać się do łagodzenia ich negatywnych stanów i doznań, jak i nie pomijać kwestii podtrzymywania społecznych więzi.

Dla osób głęboko pokrzywdzonych przez los lub nie umiejących znaleźć sensu życia, zadających sobie pytanie **po co żyć?** organizowane jest poradnictwo rehabilitacyjne. W tak rozumianym poradnictwie – jak czytamy

---

¹⁶ E. Potulicka, *Neoliberalne reformy edukacji w Stanach Zjednoczonych*, s. 50.

u Kazimierza Popielskiego – „<sens> bowiem nie jawi się jako cecha, ani czynnik osobowości, ale doświadcza się go jako stanu podmiotu osobowego”¹⁷. Uwagę na takie poradnictwo kieruje Małgorzata Oleniacz, która w dyskusjach nad jego rolą o tym mnie przekonała¹⁸.

Dla osób przeżywających przejściowe problemy zaburzające płynny rozwój ich trajektorii biograficznej, zadających sobie pytanie **jak żyć?** organizowane jest poradnictwo egzystencjalne, które najszerzej opisała Alicja Czerkawska¹⁹.

Dla osób dokonujących wyboru dróg życiowych w neoliberalnej rzeczywistości i zadających sobie pytanie **kim być?** organizowane jest poradnictwo kariery, badaniami którego zajmują się na zachodzie profesorowie Jean Guichard, Maria Eduarda Duarte, Bernd-Joachim Ertelt, Mark Savickas²⁰ i inni, a w bliskim mi środowisku polskim Anna Bilon²¹, Violetta Drabik-Podgórna²², Joanna Minta²³, Ewa Solarczyk-Ambrozik²⁴, Magdalena Piorunek²⁵, Marcin Szumigraj²⁶, Bożena Wojtasik²⁷.

Oczywiście, granice między tymi rodzajami poradnictwa są bardzo płynne, ale ostatnie z nich zdaje się dotyczyć największej grupy osób, żeby nie powiedzieć nas wszystkich. Bardziej szczegółowe charakterystyki każdego z nich wymagają jednak opisów obszerniejszych niż te, których można tutaj dokonać. Korzystając z poradnictwa, musimy jednak mieć na uwadze, że w neoliberalnym świecie odpowiedzialność za sposób niesienia pomocy

---

¹⁷ K. Popielski, *Noetyczny wymiar osobowości. Psychologiczna analiza poczucia sensu życia*, Lublin 1993, s. 27.

¹⁸ Por. M. Oleniacz, *Problematyka koncepcji życia w poradnictwie rehabilitacyjnym*, Dyskursy Młodych Andragogów, 2012, 13, s. 141-156.

¹⁹ A. Czerkawska, *Poradnictwo egzystencjalne. Założenia – inspiracje – rozwiązania praktyczne*, Wrocław 2013.

²⁰ Por. Duarte, 2009; Ertelt, Schulz, 2010; Guichard, 2009; Savickas i in., 2009.

²¹ A. Bilon, *Rola doradców kariery w Holandii z perspektywy teorii strukturacji*, Dyskursy Młodych Andragogów, 2014, 15, s. 129-139.

²² V. Drabik-Podgórna V., *Innowacja edukacyjna. Aplikacja rozwiązań francuskich w polskim poradnictwie zawodowym*, Kraków 2005; tejże (red.), *Poradnictwo między etyką a techniką*, Kraków 2007.

²³ J. Minta, *Od autora do aktora. Wspieranie młodzieży w konstruowaniu własnej kariery*, Warszawa 2012.

²⁴ E. Solarczyk-Ambrozik, *Społeczno-ekonomiczne wyznaczniki zapotrzebowania na doradztwo zawodowe*, Studia Edukacyjne, 2008, 7, s. 9-24.

²⁵ M. Piorunek (red.), *Poradnictwo. Kolejne przybliżenia*, Toruń 2011.

²⁶ M. Szumigraj, *W imię czyjego dobra? Czyli o misji poradnictwa kariery*, [w:] *Poradnictwo między etyką a techniką*, red. V. Drabik-Podgórna, Kraków 2007.

²⁷ B. Wojtasik, *Warsztat doradcy zawodu: Aspekty pedagogiczno-psychologiczne*, Warszawa 1997; tegoż, *Podstawy poradnictwa kariery. Poradnik dla nauczycieli*, Warszawa 2011.

i efekty swojej pracy doradcy ponoszą sami przed sobą²⁸ i każdy *homo consultants* sam decyduje, z pomocy którego z nich chce skorzystać i jak tę pomoc spożytkuje.

Podsumowanie

W neoliberalizmie dominuje niepodzielnie dyskurs ekonomiczny. Dotyczy on polityki, ekonomii, kultury i odbija się na życiu codziennym ludzi. Ci ostatni skazani są na samodzielne podejmowanie decyzji, radzenie sobie z trudnościami codzienności, z poczuciem niepewności, skutkami chaosu i braku bezpieczeństwa. Najczęściej poszukują w tym pomocy bliskich, jednakże coraz częściej muszą skorzystać z pomocy różnorodnych doradców. Poradnictwo

zaczyna więc dotyczyć wsparcia w codziennym życiu człowieka zarówno w publicznym, jak i prywatnym. Ta bliskość, czy może lepiej powiedzieć swojskość poradnictwa sprawia, że każdy staje się potencjalnym doradcą dla siebie – zauważa Marcin Szumigraj²⁹.

Doradcy bowiem, jako czynni uczestnicy życia społecznego, także nie pozostają wolni od trudności i ambiwalencji, jakie niesie neoliberalizm³⁰. Świadcząc pomoc innym i starając się wypełnić swoją misję, stosują na ogół jedno z trzech podejść:

1) albo pomagają jednostce w stawaniu się sobą – przez zwiększanie zaufania do samego siebie i sprzyjanie rozwojowi samoakceptacji. Wówczas jest to opcja terapeutyczna poradnictwa, stosowana najczęściej wobec osób niepełnosprawnych, tracących pracę na skutek choroby, przechodzących na emeryturę, ofiar nieprzewidzianych wydarzeń losowych;

2) bądź zmierzają do podniesienia poziomu kompetencji komunikacyjnych i twórczych radzącego się, umożliwiających mu głębsze rozumienie sensu uzyskiwanych informacji, osiąganie większej życiowej satysfakcji z podejmowanej pracy i możliwość samorealizacji. Przyjmują wówczas opcję humanistyczną i mobilizują radzących się do poszukania swego „miejsca” w świecie życia, rodzinie, wykonywanym zawodzie;

---

²⁸ M. Malewski, *Counselling towards changing patterns of human life*, [w:] *Counsellor – Profession, Passion, Calling?* Vol. II, red. E. Kalinowska, A. Kargulowa, B. Wojtasik, Wrocław 2003, s. 14-22.

²⁹ M. Szumigraj, *W imię czyjego dobra?* s. 162.

³⁰ Por. A. Bilon, *Rola doradców kariery w Holandii*, s. 129-139.

3) lub też doradcy wspólnie z radzącym się dążą do odkrywania społecznie konstruowanych znaczeń działania innych ludzi i organizacji. Mówimy wówczas o opcji krytycznej w uprawianiu poradnictwa i doradztwa, przyjmowanej najczęściej wobec osób refleksyjnie penetrujących swoją biografię i świadomie dążących do podejmowania pracy nadającej sens ich życiu i umożliwiającej biograficzną pracę nad sobą.

Niepoddawanie się naciskom, dystansowanie się wobec układów, dawanie odporu nachalnemu konsumeryzmowi, manifestowanie swego niezadowolenia z istniejącej sytuacji może umożliwić dopracowanie się statusu człowieka o czwartej twarzy – człowieka *oporu*³¹, który wchodząc we wspólny dialog z innymi członkami społeczności, może dokonać także pewnych zmian w swoim otoczeniu. Jednakże tak doradcy, jak i ich klienci muszą wiedzieć, i najczęściej zdają sobie sprawę z tego, że nie jest to zadanie łatwe, czy dające natychmiastowe jednoznacznie wymierne rezultaty.

BIBLIOGRAFIA

- Bauman Z., *Wieloznaczność nowoczesna – Nowoczesność wieloznaczna*, przekł. J. Bauman, PWN, Warszawa 1995.
- Bilon A., *Rola doradców kariery w Holandii z perspektywy teorii strukturacji*, Dyskursy Młodych Andragogów, 2014, 15.
- Castells M., *Spółczesność sieci*, przekł. Zespół, red. nauk. M. Marody, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Czerkawska A., *Poradnictwo egzystencjalne. Założenia – inspiracje – rozwiązania praktyczne*, Wydawnictwo Naukowe DSW, Wrocław 2013.
- Flis M., *Etyczny wymiar tożsamości kulturowej*, [w:] *Etyczny wymiar tożsamości kulturowej: Studia z antropologii społecznej*, red. M. Flis, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2004.
- Giddens A., *Życie w społeczeństwie posttradycyjnym*, [w:] *Modernizacja refleksyjna. Polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności*, red. U. Beck, A. Giddens, S. Lash, przekł. J. Konieczny, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Guichard J., *Self-constructing*, *Journal of Vocational Behavior*, 2009, 75, 3.
- Drabik-Podgórna V., *Innowacja edukacyjna. Aplikacja rozwiązań francuskich w polskim poradnictwie zawodowym*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2005.
- Drabik-Podgórna V. (red.), *Poradnictwo między etyką a techniką*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2007.
- Duarte M.E., *The psychology of life construction*, *Journal of Vocational Behavior*, 2009, 75, 3.
- Ertelt B.-J., Schulz W.E., we współpracy z A.E. Iveyem, *Podstawy doradztwa kariery z ćwiczeniami rozwijającymi umiejętności doradcze w świecie edukacji i pracy*, Narodowe Forum Doradztwa Kariery, Warszawa-Kraków 2010.

³¹ E. Potulicka, J. Rutkowiak (red.), *Neoliberalne uwikłania*, s. 133.

- Malewski M., *Counselling towards changing patterns of human life*, [w:] *Counsellor – Profession, Passion, Calling?* Vol. II, red. E. Kalinowska, A. Kargulowa, B. Wojtasik, Wydawnictwo Naukowe DSWE TWP, Wrocław 2003.
- Minta J., *Od autora do aktora. Wspieranie młodzieży w konstruowaniu własnej kariery*, Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, Warszawa 2012.
- Laszlo E., *Systemowy obraz świata*, przekł. U. Niklas, PIW, Warszawa 1978.
- Oleniacz M., *Problematyka koncepcji życia w poradnictwie rehabilitacyjnym*, Dyskursy Młodych Andragogów, 2012, 13.
- Piorunek M. (red.), *Poradnictwo. Kolejne przybliżenia*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.
- Potulicka E., *Neoliberalne reformy edukacji w Stanach Zjednoczonych. Od Ronalda Reagana do Baracka Obamy*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2014.
- Potulicka E., Rutkowiak J. (red.), *Neoliberalne uwikłania edukacji*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2012.
- Popielski K., *Noetyczny wymiar osobowości. Psychologiczna analiza poczucia sensu życia*, Wydawnictwo KUL, Lublin 1993.
- Savickas M.L., Nota L., Rossier J., Dauwalder J-P., Duarte M.E., Guichard J., Soresi S., Van Esbroeck R., *Life designing: A paradigm for career construction in the 21st century*, *Journal of Vocational Behavior*, 2009, 75, 3.
- Sośnicki K., *Kierunki pedagogiczne w początkach XX wieku i ich aspekt polityczny*, [w:] *Podstawy pedagogiki*, red. B. Suchodolski, PZWS, Warszawa 1960.
- Solarczyk-Ambrozik E., *Spółeczno-ekonomiczne wyznaczniki zapotrzebowania na doradztwo zawodowe*, *Studia Edukacyjne*, 2008, 7.
- Szumigraj M., *W imię czyjego dobra? Czyli o misji poradnictwa kariery*, [w:] *Poradnictwo między etyką a techniką*, red. V. Drabik-Podgórną, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2007.
- Szumigraj M., *Poradnictwo kariery. Systemy i sieci*, Oficyna Wydawnicza ŁośGraf, Warszawa 2011.
- Wojtasik B., *Warsztat doradcy zawodu: Aspekty pedagogiczno-psychologiczne*, Wydawnictwa Szkolne PWN, Warszawa 1997.
- Wojtasik B., *Podstawy poradnictwa kariery. Poradnik dla nauczycieli*, Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, Warszawa 2011.
- Zielińska-Pękał D., *Od pomocy do przemocy w poradnictwie: Dwie narracje [From Helping to Hurting in Counselling: Two Narrations]*, *Studia Poradnicze [Journal of Counselling]*, 2012.
- Zierkiewicz E., Ładyżyński A. (red.), *Centrum i peryferie współczesnego poradnictwa*, Wydawnictwo Chronicon, Wrocław 2014.